

Albaniëreis

Paniek en een bedankje van de minister

Voor mijn visum moest ik naar de Albanese ambassade in Belgrado², wat altijd gepaard ging met een gezellig bezoek aan ambassadeur Akipi en zijn gezin.

Inmiddels was het was elf uur 's ochtends en stond ik met het visum op zak op het vliegveld van Belgrado. Er heerste een vochtige, klamme hitte die het verblijf op de luchthaven bijna ondraaglijk maakte. Ik ging ervan uit dat we elk moment aan boord konden, want de vertrektijd stond gepland op tien voor half twaalf. Toen de *gate* om twaalf uur nog steeds gesloten was, vond ik het welletjes. Ik ging naar de servicebalie, waar zich een groot aantal passagiers had verzameld, omdat alle binnenlandse vluchten vertraging hadden.

Een dame van grote omvang riep vanachter haar balie iets in een microfoon. Met luide stem klonk het: 'Wil de heer Vrijman zich bij de Servicedesk melden.' Ik liep ernaartoe, waarop de dame mij onomwonden en zonder opgaaf van redenen vertelde dat het vliegtuig naar Tirana in Albanië vandaag niet zou vertrekken. 'Wel hebben wij uw koffer uit het vliegtuig gehaald en die staat nu bij Verloren Bagage', zei ze.

² hoofdstad van voormalig Joegoslavië, dat in 1992 uiteenviel

De dame begreep dat ze mij wat meer uitleg verschuldigd was. 'Weet u, president Kadafi van Libië komt op bezoek. Hij kan elk moment aankomen en daarom zijn alle internationale vluchten geannuleerd. Komt u morgenochtend om acht uur terug, dan weten we meer.'

Ik kreeg niet het gevoel dat ze serieus meende wat ze zei. Ik wist dat er maar eens per veertien dagen een vlucht vanuit Boedapest naar Tirana ging, en om de veertien dagen één van Rome naar Tirana. Ik voelde dat dit geen gemakkelijke reis zou worden. Met al mijn wereldse reiservaringen kwam ik hier niet verder. Er zat er niets anders op dan terug te gaan naar de vriendelijke ambassadeur, en met hem te overleggen.

De heer Akipi was een kleine man, zoals veel Albanezen, met een wat trieste blik in zijn ogen. Als ik voor een visum kwam, was hij altijd vriendelijk. Ook zijn gezin kende ik goed. Ze waren altijd dankbaar als ik langskwam en sigaren, koffie, nylonkousen en snoepgoed voor de kinderen meebracht uit Nederland. Dat was zo gegroeid. Na een van mijn eerste bezoeken aan Albanië had de ambassadeur me gevraagd om wat spullen uit het Westen mee te brengen, waar hij graag voor wilde betalen. Hij beschikte niet over harde valuta en kon daarom niet terecht bij Intershop, de staatswinkel waar in tegenstelling tot de gewone winkels wel westerse goederen te koop waren. Hij wist dat ik regelmatig naar Tirana ging om zaken te doen en daarom had hij het me gevraagd.

Nu was het van belang dat Tirana zo snel mogelijk zou horen dat ik vandaag niet zou aankomen. De ambassadeur keek verbaasd op van mijn ervaring op de luchthaven en belde met een kennis die er werkte. Ik zag aan zijn reactie dat er blijkbaar een oplossing was voor mijn probleem. Nadat hij

had opgehangen, zei hij opgetogen: 'Er is een andere mogelijkheid. U kunt vanavond om zeven uur naar Titograd³ vliegen, zodat u morgen al in Tirana kunt zijn.'

Dat was goed nieuws, want het gascontract voor Albanië was belangrijk en vertegenwoordigde een leuk bedrag aan omzet. Ik moest volgens de ambassadeur wel meteen terug naar de luchthaven. 'Mijn relatie daar zei dat u snel een ticket kunt kopen. Ik zal ondertussen Tirana informeren dat u vertaging heeft en zorgen dat er morgenochtend een auto aan de grens klaarstaat, die u naar Tirana brengt. Probeer zelf in Titograd een slaapplek te vinden en een auto te regelen om u naar de grens te rijden.'

Met goede moed en een beter humeur ging ik naar de luchthaven. Het was druk onderweg en we moesten omrijden, omdat de hoofdweg naar het vliegveld was afgesloten. Na geruime tijd kon ik het ticket in ontvangst nemen en mijn koffer bij het depot ophalen.

Het was ver na zes uur voor we het vliegtuig ingingen. In een stoel die niet meer verstelbaar was, voelde ik mij langzaam de oude worden. De vervuilde staat van het vliegtuig maakte geen indruk op me. Dat gold helaas niet voor de passagier die naast me zat. De vlucht, die ongeveer een uur duurde, zou een stuk minder erg zijn geweest als de man de moeite had genomen om zijn lichaam in contact te brengen met water en zeep.

Na een kopje te hebben gekregen van een meisje met een uniform dat door het vele wassen slechts was geworden, werden er zakjes uitgedeeld met thee en oploskoffie. Het was het veiligst om het kopje in je hand te houden, omdat de klaptafeltjes, voor zover ze al aanwezig waren, niet werkten. Het fluitende geluid van een waterketel kondigde de koffie

³ oude benaming van Podgorica

en thee aan. Het meisje kwam langs om de kopjes met kokend water te vullen. Een aantal passagiers moest een tijdje wachten, totdat de stewardess de volgende waterketel klaar had.

Na de landing verdrongen de passagiers zich om het vliegtuig te verlaten, met hun als handbagage meegenomen zakken, koffers en dozen onder de arm. Niemand nam enige vorm van beleefdheid in acht. Ze duwden elkaar vooruit om maar zo snel mogelijk uit het vliegtuig te kunnen komen.

De luchthaven van Titograd was klein en, zoals veel vliegvelden in die regio, vuil en slecht onderhouden. Er waren weinig banken die er schoon genoeg uitzagen om op te kunnen zitten. De informatiebalie bleek onbemand te zijn. Ik kon niemand ontdekken die erbij zou kunnen horen. Ook buiten was niemand aanwezig.

Na vijf minuten ontdekte ik een jonge officier met twee sterren op zijn uniform, die leunend tegen een muur een sigaret aan het roken was. Hij keek mij verbaasd aan, want één ding was hem wel duidelijk: een vent als ik, in een tweedelig pak met stropdas, kwam je daar niet vaak tegen. De soldaat was een jaar of 35 en had zwart krullend haar en een iets te grote snor. Zijn uniform leek hagelnieuw te zijn. De man maakte een goede indruk op me, wat bleek te kloppen. Ik vroeg in het Engels of hij misschien een taxi en een hotel wist. De man drukte zijn sigaret uit en zei in gebroken Engels: 'Ja, ik kan u wel helpen. Loop maar mee naar de kazerne, dan breng ik u naar mijn oom, die een pension heeft. Zelf noemt hij het zijn Grand Hilton Hotel.'

Terwijl we ernaartoe liepen, vertelde hij mij over zijn familie, op wie hij erg trots was, want zij hadden zware tijden meegemaakt tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zijn vader was de leider geweest van een bekende partizanengroep. 'Hij is vorig jaar overleden. De medailles heb ik nog', zei hij met een

stem waarin doorklonk dat hij zijn vader miste. Tegelijkertijd was hij enorm trots op hem.

‘Ik ben Bogor, hoe heet u?’, vroeg hij onzeker.

‘Zeg maar Mark’, zei ik vriendelijk.

Bogor bleek over veel cynische humor te beschikken. ‘Ik heb de leiding over ongeveer twintig manschappen, hoewel die er niet altijd zijn. We beschikken over twee legertrucks, waarvan er één niet in orde is. Dat komt omdat we pas een jaar op onderdelen wachten. De andere truck hebben we al zeker zes jaar en die is in goede staat. We zullen er geen oorlog mee winnen, maar niemand die daar nog aan denkt, nietwaar?’ Op cynische toon voegde hij eraan toe: ‘We worden door onze grote broeders uit de Sovjet-Unie beschermd tegen het goede en het kwade.’

Bogor ging de barak binnen en kwam naar buiten met de sleutel. ‘Gooi de koffer maar achterin, Mark, en kom naast me zitten.’

Onder begeleiding van grote, stinkende rookpluimen en krakende geluiden startte de truck en we gingen op weg naar de bewoonde wereld van Titograd. Tijdens de rit over hobbelige wegen moest ik vaak hard lachen om zijn bijzondere humor. Bij een oud huis stopte Bogor. ‘Hier bent u bij het enige echte Grand Hilton Hotel van Titograd. Ooit oud familiebezit, maar nu van de staat en dus van iedereen’, zei hij zacht.

Door het gesjouw met mijn koffer en moe van de reis was ik flink bezweet en ik was toe aan een douche en wat rust. Bij het binnengaan van het hotel kwam er, achter een tapkast vandaan, een klerkast van een man naar ons toe. Hij omhelsde Bogor alsof hij hem in geen jaren had gezien. De klerkast bleek Tagor te heten en sprak redelijk Duits. ‘Welkom, zeer welkom in het Grand Hilton.’

Ik nam afscheid van Bogor en gaf hem een biljet van tien

Duitse mark. Dat wilde hij eerst niet aannemen, maar op mijn aandringen en nadat ik 'koop iets voor je vrouw en kind' tegen hem had gezegd, stak hij het biljet snel in zijn zak.

Tagor gaf mij een sleutel die aan een lang touw was vastgemaakt, met een plankje eraan waarop het kamernummer, 0102, geschilderd was. Ik nam mijn koffer en liep de houten trap naar de eerste verdieping op, om eindelijk die douche te kunnen nemen waar ik zo aan toe was. De kamer was redelijk en er stonden een stoel en een bed. Aan de wand hing een grote, gebroken spiegel. De waskom eronder was minder, maar ik was te moe om me daar druk over te maken. De douche en het toilet waren op de gang, niet ver van mijn kamer. Uit de kraan boven de waskom kwam, net als uit de douche, een klein straaltje water, net genoeg om me op te frissen.

Om er zeker van te zijn dat alles in orde zou komen, ging ik terug naar beneden om met Tagor te overleggen wat hij kon regelen voor de volgende dag, om mijn reis te kunnen voortzetten. Tagor dronk net een glas wijn aan de tapkast, waar een paar krukken voor stonden. Hij vroeg mij met een grote grijns op zijn gezicht of alles naar wens was, waarop ik bevestigend antwoordde. Dat stelde hem kennelijk tevreden, want hij schonk zonder het te vragen een glas rode wijn voor me in, die voortreffelijk smaakte. Ik vroeg of hij iets te eten kon regelen.

'Maar natuurlijk. U moet wel even geduld hebben, want mijn vrouw komt zo thuis en zij kan iets voor u bereiden. Ze is geen goede kok, maar wel een heel mooie vrouw.'

Al snel bleek dat ook Tagor over een grote dosis humor beschikte. Hij schonk nog eens in uit de fles wijn, die ik uiteindelijk zelf zou betalen, en bracht een heildronk uit. 'Op ons beiden en op mijn neef, generaal Bogor, die dit land met twintig manschappen moet verdedigen.'

Zoals Bogor had voorspeld, kon Tagor een auto regelen om mij naar de grens te brengen. Dat zou vijftig mark kosten. Snel voegde hij eraan toe dat de kamer twintig mark kostte, de maaltijd inclusief ontbijt tien mark en de goede fles wijn maar vijf. We spraken af dat zijn vriend, die hij 'de professor' noemde, zich om zes uur zou melden, zodat ik op tijd bij de grens zou zijn. Het was hooguit negentig kilometer, maar de wegen waren slecht, soms was er niet meer dan een zandweg, zodat we veel oponthoud zouden hebben.

We hadden net alles doorgesproken toen er een vrouw binnenkwam, die Tagor voorstelde als Elena. Hij gaf haar direct opdracht om voor mij een maaltijd klaar te maken. Elena was inderdaad bijzonder mooi, met een fijnbesneden gezicht waarop ik geen rimpel kon ontdekken. Ze was een donker type met gitzwart, krullend haar, zeer slank en gekleed in een helderrode jurk, versierd met een witte bloem.

Korte tijd later zette Elena me een bord voor met gebakken paprika, halfgaar gekookte aardappelen en iets wat leek op een hamlapje. Over smaak valt niet te twisten, maar het was eetbaar en mijn hongerige maag was tevreden. Na de maaltijd en het laatste restje van de wijn ging ik naar boven en viel direct in slaap.

Om vijf uur werd ik wakker van gestommel op de gang. Tagor klopte op de deur. Ik wilde me snel scheren en een douche nemen, maar die werkte niet, zodat er weinig anders opzat dan mij te scheren en op te frissen met de kleine straal water uit de kraan van de waskom.

Elena was ook vroeg opgestaan en had een soort sandwich met geitenkaas voor me klaargezet, met een mok dampende koffie ernaast. Ik betaalde de rekening die Tagor op een bevlekt vel papier had geschreven, met daarboven getypt Grand Hilton Hotel Titograd, en voorzien van zijn handtekening. Ik gaf hem tien mark extra als fooi, waar hij zeer dankbaar

voor was. ‘Kom nog eens terug, dan drinken we samen weer een stevig glas wijn’, zei hij.

‘De professor’ reed voor in een oude Mercedes, waarvan ik het bouwjaar schatte op ruim 25 jaar geleden. Aan de onderkant van de deuren zaten grote gaten die het gevolg waren van roestvorming. Op de stoelen lagen kleine kussens om het geheel wat comfort te geven. Ik was verbaasd, tot nu toe had ik alleen wat Trabanten en Wolga’s en een enkele oude Fiat zien rijden.

Om zes uur precies verlieten we het Grand Hilton en gingen we richting Tuzi aan de Albanese grens. Het klopte precies, wat Tagor had gezegd over de wegen. Regelmatig moesten we door de berm rijden om de diepe gaten in het wegdek te vermijden. De professor, die luisterde naar de naam Magyar, vertelde trots dat zijn ouders van adel waren en uit Hongarije kwamen. Zijn naam deed dat ook vermoeden. Hij wilde 25 mark vooruitbetaald hebben, voor de benzine.

Na ruim vier uur rijden over onbegaanbare wegen kwamen we bij een grenspost, waarachter een groot stuk niemandsland lag. De slagboom was dicht en de grensbewaker sommeerde me uit de auto. De koffer moest in het grenshuisje worden gezet voor controle. Intussen betaalde ik het restant van het afgesproken bedrag aan Magyar.

Al snel bleek dat de commandant niet in een beste stemming was. Nors zei hij dat ik op het bankje moest gaan zitten. Zijn assistent vroeg naar mijn paspoort en het visum voor Albanië. Hij legde de documenten op het bureau van de commandant en ging terug naar buiten. Na enige tijd vroeg ik de commandant of het nog veel langer zou duren. Ik had immers een afspraak in Tirana en er stond een auto op mij te wachten. De man reageerde niet, integendeel, hij deed alsof ik er niet was. Natuurlijk hoorde hij me klagen, maar dat was geen reden om in actie te komen.

‘Albanië. Wat gaat u in dat apenland doen? Daar wonen geen mensen’, zei hij na enige tijd.

‘Ik ga voor zaken.’

‘Dat lijkt mij niet nodig. Ik kan u adressen geven en afspraken regelen in Belgrado, waar u goede zaken kunt doen.’ Meer dan een uur probeerde hij me te overtuigen terug te gaan naar Belgrado. Hij liet regelmatig met grove opmerkingen blijken dat hij niet bevriend was met de Albanezen. Pas toen ik vroeg of ik gebruik mocht maken van de telefoon om de Nederlandse ambassade te bellen, keek hij op. ‘Ga je gang’, klonk het nonchalant.

Ik haalde het boekje dat ik op reis altijd bij me heb uit mijn koffer, zocht het nummer op en begon het te draaien. Blijkbaar had hij niet verwacht dat ik het telefoonnummer zou hebben. Hij kwam met een rood aangelopen hoofd op mij af en sloeg de telefoon uit mijn hand. Hij legde de hoorn boos en met kracht terug op de haak. Met enorme stemverheffing, bijna gillend, sommeerde hij zijn assistent om mij naar buiten te begeleiden en me mijn weg te laten vervolgen.

Magyar was al vertrokken, en er zat niets anders op dan te voet, bij een temperatuur van bijna 35 graden, met de koffer op weg te gaan. De hitte maakte het extra zwaar, maar uiteindelijk bereikte ik, bezweet en doodop, de grens met de Albanese grensbewaking. Een jonge soldaat in een te klein uniform boog zich voorover over een kleine greppel, aangebracht in de zandweg om de grens te markeren. Hij nam mijn bagage over en bracht die naar het grenshuisje. Daar was een kleine ruimte met gordijnen afgezet, waar ik mij kon opfrissen. Ik trof er een jerrycan met water, een handdoek en een grote teil. Ook stonden er een glas lauwe limonade en een stuk brood met geitenkaas voor me klaar.

Even later arriveerde de beloofde auto, met drie medewerkers van het protocolbureau. Een van de mannen sprak re-

delijk Engels. Ze boden mij hun excuses aan voor de door hun bureu uit Joegoslavië gemaakte problemen. De rit van de grens via Shkoder naar Tirana, over zandwegen langs de kust, duurde ruim vier uur en was met vier personen in de auto niet echt comfortabel. Onderweg moesten we regelmatig stoppen of onze snelheid vertragen, omdat boeren met hun schapen en geiten het vertikten om aan de kant te gaan. Ze bleven tot mijn verbazing gewoon op de weg lopen en gingen soms pas na tien minuten opzij. Later hoorde ik dat dit vaak gebeurde. Er reden in Albanië niet meer dan 250 auto's en iedereen wist dat een auto alleen van de regering kon zijn. Uit rancune bleef de bevolking op de weg lopen, als enig mogelijke vorm van pestering om de overheid dwars te kunnen zitten.

Eindelijk kwamen we aan op de plaats van bestemming. Na wat formaliteiten bij de receptie van het Duaro Hotel was ik blij dat ik naar mijn kamer kon om een douche te nemen en op een normaal bed te liggen. Allerlei geluiden drongen mijn kamer binnen, afkomstig van het Qemal Stafavoetbalstadion. Daar was net een wedstrijd begonnen.

Net als bij mijn eerdere bezoeken zat er een soldaat, gewapend met een geweer, aan het eind van de gang. Dat was wel vaker zo in het Oostblok, maar het bleef me een onprettig gevoel geven.

De afspraak was dat we de volgende dag om acht uur 's ochtends zouden beginnen met de eerste contractonderhandelingen, in het protocolgebouw. De bespreking, met ruim tien toehoorders en een groepsleider die tegelijk dienst deed als tolk, liep stroef. Het ging volgens hetzelfde stramien als de eerdere besprekingen die ik had gedaan. Uit ervaring wist ik dat het iedere keer om dezelfde punten ging die, elke dag opnieuw, op de agenda zouden staan. Elke dag kwamen dezelfde vragen met net een iets andere formulering opnieuw

op tafel. Elke dag werden de verkoopvolumes gewijzigd, om uiteindelijk te eindigen in een contract met de hoeveelheden die al op de eerste dag waren genoemd.

Na drie dagen onderhandelen werd mij gevraagd om het contract uit te typen op een oude schrijfmachine van het hotel, om het de dag erna mee te brengen en te bespreken. Weer een besprekingsdag later ontstond er paniek in de groep. Er was zo te zien een groot probleem. Ik vroeg de tolk, die luisterde naar de naam Fishta, wat er aan de hand was. Ze deed of ze me niet hoorde.

Op de gang werd geschreeuwd. De deur vloog open en een man in een vuile overall begon geëmotioneerd en met stemverheffing te praten. Hij bleef naar mij wijzen en ik voelde me steeds onbehaaglijker. Wat zou er toch aan de hand zijn? Eindelijk nam Fishta het woord. 'We hebben een probleem in de lampenfabriek en deze man weet dat u uit Nederland komt, waar de grootste lampenproducent ter wereld zit. Hij wil dat u meegaat naar de fabriek om het probleem op te lossen. Hij zegt dat wij verschillende gassen bij uw bedrijf kopen en dat u hem kunt helpen. Hij denkt dat het aan de kwaliteit van het gas kan liggen.'

De man, nog steeds overstuurd, vertelde via tolk Fishta dat de lampen na productie kort aangingen en vrijwel meteen pikzwart werden. Ik sputterde tegen. 'Dat er in Nederland een grote producent is gevestigd, wil nog niet zeggen dat ik daar iets vanaf weet.'

Het maakte geen indruk. De man week niet van zijn standpunt en ik moest mee naar de fabriek. De hele groep kwam overeind en gezamenlijk volgden we de man in de overall naar de fabriek. Die lag op tien minuten lopen van het protocolgebouw, aan de Gjergiboulevard.

Bij de fabriek aangekomen trof ik een oude Chinese machine waarop de lampen geproduceerd werden. De man in